

"Gaibane ve hazırane muhatap olma" meselesi paragraf paragraf anlatılmaktadır. Bu paragrafları sırayla açıklar mısınız?

Karşımızdaki kişiyle konuşmamız hazıranedir, yani o zat o anda hazırdır, bizi dinlemektedir. Biz de kendisine doğrudan hitap ederiz. O anda yanımızda bulunmayan bir kişi hakkında konuştuğumuzda ise **gaibane** konuşmuş oluruz. Karşımızdaki kişiye **"sen"** diye hitap ederken, gaibane söz ettiğimiz kişiden **"o"** diye bahsederiz.

Üstad Hazretleri Fatiha suresinin açıklamasında, surenin başından **"iyyake na'büdü"**ye kadar Cenab-ı Hakk'tan gaibane söz edildiğini, **"iyyake na'büdü"**de huzur makamına geçildiğini ifade eder.

Surenin başındaki **"Bütün medih ve sena, âlemleri terbiye eden Allah'a mahsustur."** cümlesi gaibane bir ifadedir. Bunun hazırane şekli şöyle olur: **"Bütün medih ve sena sana mahsustur, sen bütün âlemlerin terbiye edicisisin."**

"(O) Rahmân ve Rahîm'dir." cümlesi de gaibanedir. Bu cümlenin hazırane şekli: **"Sen Rahmân ve Rahîmsin."**

"Din gününün sahibi odur." cümlesinin hazırane şekli: **"Sen din günün sahibisin."**

Önceki gaibane tefekkürler müminin ruhunda bir huzur hâli doğurmuş ve bu hâl onu Allah'a doğrudan hitap etme makamına yükseltmiştir.

İşte gaibane hitaptan bu huzur makamına varıldığında **"Biz ancak sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz."** denilmekle Allah'a doğrudan hitap edilir.

Bu kısa açıklamadan sonra cümleleri ana hatlarıyla açıklamaya çalışalım:

"Birinci vecih şudur ki: Kâinatta görünen saltanat-ı Rubûbiyeti, itaatkârane tasdik edip, kemalatına ve mehâsinine hayretkârane nezaretidir."

Cenâb-ı Hakk'ın zatında şeriki olmadığı gibi, sıfatlarında, fiillerinde, şuûnatında da şeriki yoktur. Bu cümlede Allah'ın rububiyet saltanatı nazara veriliyor. Bütün âlemleri o terbiye etmiştir. Bu varlık âleminde, bir başkasının yarattığı ve terbiye ettiği hiçbir mahluk yoktur. İşte **"saltanat-ı Rubûbiyet"** bu terbiye saltanatını ifade ediyor.

İnsana düşen vazife bu saltanatı tasdik etmek, Rabbü'l-âlemîn olan Allah'a iman etmek, her şeyin terbiyesinin ayrı bir mucize olduğunu hayretle düşünmektir

“Sonra, esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin nukuşlarından ibaret olan bedî sanatları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip, dellâllık ve ilâncılıktır.”

Kâinattaki her varlıkta son derece kemalde olan bir sanat görülmektedir. Bir tek insanda bile, sayılamayacak kadar çok sanatlar sergileniyor. Göz yapmak ayrı bir sanat, gözyaşı yapmak bir başka sanattır. **Kulak yaratmak farklı bir sanat, dil yaratmak daha başka bir sanattır.** Ciğer yapmak, kalp yapmak, kan yapmak, damar yapmak, sinir yapmak, hücre yapmak, gen yapmak, atom yapmak gibi nice sanatlar bir tek insanda sergilendiği gibi, kâinatta da yine sayılamayacak kadar çok sanatlar icra edilmektedir. **Deniz yapmak, dağ yapmak, ağaç yapmak, koyun yapmak,** aslan yapmak, Güneş yapmak, atmosfer yapmak, yıldız yapmak gibi birbirinden çok farklı sanatlarla içimiz ve dışımız adeta kuşatılmış bulunuyor.

İşte insan, bu kadar sanatları hiç dikkate almadan, sadece beslenme ve hayatını eğlenerek geçirme için çalışmaz. Ona bu yüksek mahiyetin ihsan edilmesi, bu sanatları hayretle tefekkür etmesi ve başkalarının da dikkatini çekmesi içindir.

“Sonra, her biri birer gizli hazine-i mâneviye hükmünde olan esmâ-i Rabbâniyyenin cevherlerini idrâk terazisiyle tartmak, kalbin kıymetşinaslığı ile takdirkârane kıymet vermektir.”

İnsan hayretle seyrettiği bu mucize eserlerin her birini esma-i Rabbaniye'nin bir cevheri olarak değerlendirmelidir. Allah'ın her bir ismi gizli bir hazinedir; bunlar gözle görülmezler. Biz bu hazineleri değil, onlardan gelen cevherleri görebiliyoruz.

Mesela; arıdan, koyuna; balıktan, ceylana ve nihayet meleklerle ve insanlara kadar her şeyin hayatı bir cevher gibidir. Bu cevherlerin tamamı **Muhyi** (hayat verici) isminin hazinesinden gelir. Keza, bütün rızıklar **Rezzak** isminin, bütün şekiller **Musavvir** isminin hazinesinden birer cevher gibidirler.

“Sonra, kalem-i kudretin mektubâtı hükmünde olan mevcudat sahifelerini, arz ve sema yapraklarını mütâlâa edip, hayretkârane tefekkürdür.”

Kâinat, kudret kalemiyle yazılmış bir kitap, her bir varlık o kitaptan bir kelime gibidir. Bütün bu kelimeler iki büyük sayfada toplanmıştır: Yeryüzü ve gökyüzü.

İnsan, maddesi itibariyle küçük olmakla birlikte, bu iki sayfayı okuyabilen, onlardaki manaları inceleyen ve gördüğü harika ilim ve hikmet tecellileri karşısında hayrete düşen bir varlıktır. Bu yönüyle diğer varlıkları çok geride bırakır. İnsanın ahsen-i takvimde yaratılmış olmasının bir yönü de budur.

“Sonra, şu mevcudattaki zinetleri ve lâtif sanatları istihsankârane temaşa etmekle, onların Fâtır-ı Zülcemâl'inin marifetine muhabbet etmek ve

---

onların Sâni-i Zülkemâl'inin huzuruna çıkmaya ve iltifatına mazhar olmaya bir iştiyaktır."

Bu varlık âleminde her şey çok güzeldir ve her varlık çok ince sanatlarla dokunmuştur. İnsan, bu güzellikleri temaşa ettikçe marifet sahasında yükselir. Ve ilahi eserlerdeki bu marifet yolculuğu onun kalbinde bu harika ve mucize eserleri yazan ve yapan **"Sâni-i Zülkemâl'inin huzuruna çıkmaya ve iltifatına mazhar olmaya bir iştiyak"** uyandırır.

"İkinci Vecih, huzur ve hitap makamıdır ki, eserden müessire geçer. Görür ki, bir Sâni-i Zülcelâl, kendi sanatının mucizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da iman ile mârifet ile mukabele eder."

"Eserden müessire geçer" ifadesi **"varlık âlemini temaşa ve tefekkürden, o eserlerin sahibine karşı yapması gereken vazifelere geçer"** manasındadır.

"Görür ki, bir Sâni-i Zülcelâl, kendi sanatının mucizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister." cümlesinin başında geçen **"görme"** fiili, düşünme, tefekkür etme manasındadır. Yani bu manayı düşünür, sonra kendini eserleriyle tanıtmak isteyen o Sâni-i Zülcelâl'e iman eder, onun marifetinde ilerleme yolunu tutar.

Burada olduğu gibi bundan sonra gelecek ifadelerde de **"görür ki"** veya **"görüyor ki"** ile başlayan ilk cümleler **"gaibane"**dir, ikinci cümleler yâni bu gaibane tefekkür neticesinde yapılan iş ise **"hazırane"** olur.

"Sonra görür ki: Bir Rabb-ı Rahîm, rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da ona hasr-ı muhabbetle, tahsis-i taabbüdle kendini ona sevdirebilir."

Sonra, Cenab-ı Hakk'ın her şeyi rahmetiyle terbiye edip insanın istifadesine sunmakla kendini insanlara sevdirmek istediğini düşünür. Gaibane olan bu tefekkür neticesinde, o da kendisine verilen muhabbet kabiliyetini Allah sevgisine hasreder ve ibadetini de ancak ona yapar. Bu ise hazırane bir mukabele olur. Bu vazifeyi yerine getirmekle de kendini Rabbine sevdirebilir.

"Sonra görüyor ki: Bir Mün'im-i Kerîm, maddi ve manevi nimetlerin lezzetleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil, fiiliyle, hâliyle, kaliyle, hatta elinden gelse bütün hasseleriyle, cihâzâtı ile şükür ve hamd ü senâ eder."

"Sonra görüyor ki: Bir Celîl-i Cemîl, şu mevcudâtın âyinelerinde kibriyâ ve kemalini ve celâl ve cemâlini izhar edip, nazar-ı dikkati celb ediyor. O da ona mukabil, 'Allahü Ekber, Sübhânallah' deyip, mahviyet içinde, hayret ve muhabbet ile secde eder."

Her varlık güzeldir, yine her varlık mükemmeldir ve nihayetsiz bir kudretin eseridir. Yani, her varlık hem cemal, hem kemal, hem de celâl tecellilerini birlikte taşır ve gösterir. Ancak, bazı varlıklarda celâl daha hâkim olarak nazara çarpar, bazısında cemal, bazısında da kemâl hemen dikkat çeker. Mesela, gökyüzüne baktığımızda öncelikle kudret ve azamet nazarımıza çarpar, ama gökyüzü aynı zamanda çok güzeldir de.

İşte bütün mevcudat âlemini böyle hem rahmet ve keremine, hem kibriya ve celaline aynalar yapan Allah, insana da akıl vermekle bu tecellilere dikkatini çekmektedir. Bu **cemal, celal** ve **kemal** tecellilerini seyreden bir mü'min "**Allahu Ekber, Sübhânallah**" deyip, mahiyet içinde, hayret ve muhabbet ile secde eder.

“Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir sehavet-i mutlak içinde, nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, tâzim ve sena içinde kemal-i iftikar ile sual eder ve ister.”

Allah, her ihsanını mahlukatına bol bol dağıtmakta ve onları memnun etmektedir. Onun sehaveti mutlaktır, yani bir kayda girmez ve nihayetsizdir.

Hadsiz nimetlerinden, misâl olarak, göz nimetine bakalım: Allah, yeryüzünde hayat süren, sineğinden arısına, aslanından insanına kadar her misafirine bir çift göz ikram etmiştir. Bu büyük nimet ancak onun hazinesinde bulunur.

İnsan, göze, kulağa, ele, ayağa muhtaç olduğu gibi, havadan suya, zeytinden bala kadar pek çok şeye de muhtaçtır. Onun bu hâli **“kemâl-i iftikar”** olarak ifade ediliyor. İşte her şeye muhtaç olan bu fakir insan, Allah'ın rahmet hazinelerinin nihayetsiz olduğunu düşünmekle **“tâzim ve sena içinde kemal-i iftikar ile suâl eder ve ister.”**

Bu hazinelerin düşünülmesi **“gaibane”**, suâl edip istemek ise **“hazırane”**dir.

“Sonra görüyor ki: O Fâtır-ı Zülcelâl, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış, bütün antika sanatlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil 'Mâşâallah' diyerek takdir ile 'Bârekâllah' diyerek tahsin ile 'Sübhânallah' diyerek hayret ile, 'Allahü Ekber' diyerek istihsan ile mukabele eder.”

İlim adamları yeryüzünde yaklaşık üç milyon tür hayvan ve bitki olduğunu söylüyorlar. Bunların her biri ayrı bir sanat harikasıdır. Yeryüzünü böyle muhteşem bir sergi olarak düşünmek gaibane bir tefekkürdür. Bu mucize sanatlardaki mükemmelliğe ve güzelliğe karşı **"Maşallah", "Barekallah", "Sübhanallah", "Allahu Ekber"** diyerek mukabele etmek ise hazıranedir.

“Sonra görüyor ki: Bir Vâhid-i Ehad, şu kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, O'na mahsus hâtemleriyle, ona münhasır turralarıyla, ona has fermanlarıyla bütün mevcudâta damga-i Vahdet koyuyor ve tevhidin

---

ayatını nakşediyor. Ve afak-ı âlemin aktarında vahdâniyetin bayrağını dikiyor. Ve Rubûbiyetini ilân ediyor. O da ona mukabil, tasdik ile iman ile tevhid ile iz'an ile şehadet ile ubûdiyet ile mukabele eder.”

Allah, “**Vâhid-i Ehad**”dir. Ne zatında, ne de sıfatlarında şeriki yoktur. **Ehad** ismi, Allah'ın zatının birliğini, **Vahid** ismi ise nihayetsiz ve mutlak sıfatların ancak ona mahsus olduğunu ifade eder.

Cenâb-ı Hak, “**bütün mevcudâta damga-i vahdet koyuyor.**” Damga-i vahdet, çeşitli varlıkları tek bir şey haline getirmektir. Üstad Hazretleri kâinat için “**şecere-i hilkat**” tâbirini kullanır. Bir ağacın kökü, gövdesi, bütün dalları, yaprakları, çiçekleri ve meyveleri kesret içinde bir vahdet teşkil ederler. Yâni, bunlar sayıca çok olmakla birlikte, hepsi o ağaca birlikte hizmet etmekle bir tek şey olmuşlardır. Artık o ağaçtan söz ederken şu kadar dal, bu kadar yaprak demez, “**ağaç**” deriz.

Bu birlik ve beraberlik bir damga-i vahdettir. Artık o ağacın bazı dallarını bir başkasının yaptığı ve yarattığı söylenemez.

Bir beden hücrelerinde, Güneş sisteminin gezegenlerinde, yeryüzünün kıtalarında ve nihayet kâinat ağacının tamamında birer damga-i vahdet vardır. Bütün bu eşyayı ancak “**Vâhid-i Ehad**” olan Allah'ın yarattığını ilan ederler.

Bir araya gelerek bir vahdet teşkil eden bu varlıklar birlikte düşünülüşünde şirki reddettikleri gibi, ayrı ayrı düşünöldüklerinde de her birisinin üzerinde o şeyi ancak Allah'ın yaratabileceğinin mührü bulunduğundan şirki reddederler.

Her şey Allah'ın “**Rubûbiyetini ilân ediyor.**” Güneş'ten, Ay'dan, havaya, suya kadar her şeyi kim terbiye etmişse bir çiçeği terbiye eden de O'dur. Zira Üstadımızın buyurduğu gibi “**Her şey her şeyle bağlıdır.**”

İşte insanın, bu âlemdeki her şeyin ilahi bir terbiyeden geçtiğini, hepsinin **Hâlık**'ının, **Malik**'inin bir olduğunu düşünmesi “**gaibane**”dir. Bu düşünce neticesinde Allah'ın birliğini tasdik etmesi ve ona itaatte bulunması ise “**hazirane**”dir.